ומה לפנים ומה לאחור קמ״ל מעשה לוט ושתי בנותיו נקרא ומתרגם פשיטא מהו דתימא ניחוש לכבודו דאברהם קמ״ל מעשה תמר ויהודה נקרא ומתרגם פשיטא מהו דתימא ליחוש לכבודו דיהודה קמ״ל שבחיה הוא דאודי מעשה עגל הראשון נקרא ומתרגם פשיטא מהו דתימא ליחוש לכבודן של ישראל קמ״ל כל שכן דניחא להו דהויא להו כפרה קללות וברכות נקרין ומתרגמין פשיטא מהו דתימא ניחוש • דלמא (א) א) פייגא דעתייהו דצבורא קמ״ל אזהרות ועונשין נקרין ומתרגמין פשיטא מהו דתימא ניחוש דלמא אתו למעבד מיראה קמ״ל מעשה אמנון ותמר נקרא ומתרגם [מעשה אבשלום נקרא ומתרגם] פשיטא מהו דתימא ליחוש ליקריה דדוד קמ״ל מעשה פילגש בגבעה נקרא ומתרגם פשיטא מהו דתימא ליחוש לכבודו דבנימין קמ״ל [1] הודע את ירושלם את תועבותיה נקרא ומתרגם פשיטא לאפוקי מדרבי אליעזר דתניא ב) מעשה באדם אחד שהיה קורא למעלה מרבי אליעזר הודע את ירושלם את תועבותיה אמר לו עד שאתה בודק בתועבות ירושלים צא ובדוק בתועבות אמך בדקו אחריו ומצאו בו שמץ פסול: ואלו נקרין ולא מתרגמין (רעבד״ן סימן) מעשה ראובן נקרא ולא מתרגם ומעשה ברבי חנינא בן גמליאל שהלך לכבול והיה קורא חזן הכנסת [2] ויהי בשכון ישראל ואמר לו למתורגמן ג) (הפסק) אל תתרגם אלא אחרון ושיבחוהו חכמים מעשה עגל השני נקרא ולא מתרגם איזה מעשה עגל השני מן [3] ויאמר משה עד [4] וירא משה תניא ר״ש בן אלעזר אומר לעולם יהא אדם זהיר בתשובותיו שמתוך תשובה שהשיבו אהרן למשה פקרו המערערים שנאמר [5] ואשליכהו באש ויצא העגל הזה: ברכת כהנים נקרין ולא מתרגמין מ״ט משום דכתיב [6] ישא: א] מעשה דוד ואמנון [א] לא נקרין ולא מתרגמין והא אמרת מעשה אמנון ותמר נקרא ומתרגם לא קשיא [א] הא דכתיב [7] אמנון בן דוד הא דכתיב אמנון סתמא ת״ר ז) כל המקראות הכתובין בתורה לגנאי קורין אותן לשבח כגון [8] ישגלנה ישכבנה [9] בעפולים בטחורים [10] חריונים דביונים [11] לאכול את חוריהם ולשתות את מימי ח) שיניהם לאכול את צואתם ולשתות את מימי רגליהם [12] למחראות למוצאות ר׳ יהושע בן קרחה אומר למחראות כשמן מפני שהוא גנאי לעבודת כוכבים י) אמר רב נחמן כל ליצנותא אסירא [ב] בר מליצנותא דעבודת כוכבים דשריא דכתיב [13] כרע בל קרס נבו וכתיב [14] קרסו כרעו יחדיו לא יכלו מלט משא וגו׳ ר׳ ינאי אמר מהכא [15] לעגלות בית און יגורו שכן שומרון כי אבל עליו עמו וכמריו עליו יגילו על כבודו כי גלה ממנו אל תקרי כבודו אלא כבידו אמר רב הונא בר מנוח משמיה דרב אחא בריה דרב איקא שרי ליה לבר ישראל למימר ליה לעובד כוכבים שקליה לעבודת כוכבים ואנחיה בשין תיו שלו אמר רב אשי האי מאן דסנאי שומעניה שרי ליה לבזוייה בגימ״ל ושי״ן האי מאן דשפיר שומעניה שרי לשבוחיה ומאן דשבחיה ז) ינוחו לו ברכות על ראשו:

הדרן עלך הקורא את המגילה עומד

בני העיר שמכרו רחובה של עיר לוקחין בדמיו בית הכנסת [ג] בית הכנסת לוקחין תיבה תיבה לוקחין מטפחות

יקחו

קמ״ל שבחו הוא. שבח הוא ליהודה הקרייה: **דאודי.** שהודה (ב) מחטאו: **מאהבה.** של ברכות: **ומיראה.** של קללות. ואין לבן לשמים: **פייגי דעתייהו.** יחלוש דעתן כשישמעו שיהו נענשין ויאמרו טוב ליהנות מן העולם הזה בכל רצוננו הואיל וסופנו ליענש: **אל תתרגם אלא אחרון.** ויהיו בני יעקב שנים עשר. והפסוק הזה נפסק בהפסק פרשה לכך קורהו אחרון כאילו הוא פסוק לעצמו: **מן ויאמר משה אל אהרן.** מה עשה לך העם הזה (ג): **פקרו המומרים** פ). העיזו פניהם לומר יש ממש בע״ז: **משום ישא.** שלא יאמרו הקב״ה נושא להן פנים ואינן יודעין שכדאי הן ישראל לשאת להן פנים כדאמרינן בברכות (דף כ:) לא כדאי הם ישראל לשאת להן פנים אני אמרתי ואכלת ושבעת וברכת (דברים ח) והן מחמירין על עצמן עד כזית עד כביצה: **ישגלנה.** לשון משכב כדכתיב והשגל יושבת אצלו (נחמיה ב). וי״מ ט) כלבתא: **בעפולים.** לשון מפורש הוא לגנאי יותר מטחורים ושניהן בנקב בית הריעי: **חריונים.** חרי לשון ריעי: **דביונים.** הזב מן היונים שלא לפרש שהיו ישראל אוכלין גלליהן בשומרון: **את חוריהם.** ריעי היוצא דרך הנקב: **מימי שיניהם.** שינים יש לכרכשתא ויוצא לחה ורכה קרויה מימי שיניהן: **למחראות.** גבי עבודה זרה כתיב בספר מלכים כי חור לשון מוצא ריעי הוא: **לעגלות בית און.** לקול השמועה הבאה על עגלי בית און יגורו שכיניהם שבשומרון כי אבל עליו על העגל: **וכמריו** (ד) (אשר) **עליו יגילו.** אשר היו רגילין לשמוח עליו עתה יתאבלו על כבודו כי גלה ממנו: **אלא כבידו.** כובד משאו של ריעי י) תהיה בו וכובד עגבותיו. ודומה לו בספר ישעיה כ) ל) (כרעו קרסו) יחדיו לא יכלו מלט משא וגו׳ הוא משא של ריעי. ורבותי מפרשין וכמריו עליו יגילו ממש לשון שמחה שהיקל משאוי שלהן אבל אין לפרש כן שהעגל כולו גלה כאחד שנטלו סנחריב: **שי״ן ותי״ו.** לשון וחשופי שת ערות מצרים (ישעיה כ): **דסני שומעניה.** שיוצאות עליו שמועות רעות ושנואות שהוא נואף: **בג׳ ושי״ן.** (ה) בר גירתא זונה שמה סרייא שם מוסרח כך הוא בתשובות הגאונים מותר לבזות גם את אמו שילדתו. ורבותי מפרשים גיופא שייטא שטייא:

הדרן עלך הקורא את המגילה עומד

בני העיר שמכרו רחובה של עיר. יש בו קדושה כדמפרש בגמ׳ מ) הואיל ומתפללין בו בתעניות ובמעמדות:

לוקחין

מה לפנים מה לאחור. פי׳ י) מה בסוף גבולי העולם למזרח ולמערב א אי נמי מה היה קודם ששת ימי בראשית ומה יהיה אחר שיכלה העולם: ס) **מעשה של עגל השני נקרא ולא מתרגם.** פירש רש״י שלא יאמרו ממשות היה בו מדקאמר אהרן ויצא העגל הזה וקשה דהא בירושלמי פליגי אמוראי ואיכא מאן דאמר מן ויאמר עד לשמצה בקמיהם ע) (היה) מעשה עגל השני והיינו סיפיה דקרא דוירא משה ולפרש״י לא היה לו לומר אלא עד תחלת הפסוק לכן נראה כדמפרש בירושלמי דהטעם הוי לפי שאין דומה גנאי של יחיד ביחיד או של צבור בצבור לגנאי של יחיד בצבור ומשום כבודו של אהרן לא רצו לתרגם:

הדרן עלך הקורא את המגילה עומד

בני העיר פ) הואיל והעם מתפללין בו בתעניות ובמעמדות. לא גרס ובמעמדות שהרי גבי מעמדות לא מצינו רחוב אלא לבית הכנסת היו הולכין כדתניא בפ׳ בתרא דתענית (דף כו.) ב:

כיון

עין משפט נר מצוה

פה א מיי׳ פי״ב מהל׳ תפלה הל׳ יב סמג עשין יט:

פו ב טוש״ע י״ד סימן קמז סעיף ה:

א ג מיי׳ פי״א מהל׳ תפלה הל׳ יד טור ש״ע א״ח סימן קנג סעיף ב:

גליון הש״ס

גמ׳ דלמא פייגא. עיין ברא״ס ויגש (פ׳ מ״ו פסוק י) [פ׳ מ״ה פסוק כו]:

הגהות הגר״א

[א] גמ׳ מעשה דוד ואמנון (לא) תז״מ (וכגירסא שלנו במתני׳ וע׳ תוי״ט):

מוסף רש״י

ישגלנה. לשון שגל, פלגש, והכתוב כינהו לשבח ישכבנה, ותיקון סופרים הוא זה (דברים כח ל). **קרס.** נתרז, כלומר כרע על ברכיו ונתרז, דהיינו ליצנותא דאישתעי ביה קרא, **לא יוכלו** מלט משא. הרעי שבנקביהם לא יוכל לסבול ונתרז (סנהדרין סג:). **לעגלות בית און.** על עגלים שבבית אל, יגורו שכן שומרון. ידאגו שוכני שומרון, **כי אבל** עליו עמו. שיטלם סנחריב וילך לו, וכמריו. שהיו נושאין אותו, עליו יגילו. ששמחים על כובד משא שגלה מהם. **אלא כבידו.** משא עגבותיו וריעי שבהן ואע״ג דלאו בעלי חיים נינהו ואין להם רעי, משתעי בהו קרא לשון גנאי (סנהדרין סג:).

הדרן עלך הקורא עומד

מסורת הש״ס

א) [מפרש״י נראה דגרים דלמא אתו למעבד מאהבה ומיראה ולקמן גבי אזהרות ועונשין גרס דלמא פייגי דעתייהו וכ״כ מהרש״א וע״ע בע״י], ב) [מס׳ סופרים פ״ט הי״א], ג) [בע״י ליתא], ד) [תוספתא פ״ג], ה) [אינו בפסוק], ו) סנהדרין סג: ע״ש, ז) [ברכות לג. שבת לא. ע״ז ס:], ח) בס״א: המינין, ט) [עי׳ ר״ה ד.], י) [נ״ל שהיה], כ) [פרק מו], ל) [נ״ל קרסו כרעו], מ) [לקמן כו.], נ) [עיין תוס׳ חגיגה יא: ד״ה יכול], ס) [שייך לעיל במשנה], ע) [נ״ל היא], פ) שייך לדף כו..

הגהות הב״ח

(א) גמ׳ וברכות נקרין ומתרגמין פשיטא מהו דתימא ניחוש דלמא אתו למיעבד מאהבה ומיראה קמ״ל אזהרות ועונשין נקרין ומתרגמין פשיטא מהו דתימא ניחוש דלמא פייגא דעתייהו דצבורא קמ״ל מעשה אמנון כצ״ל: (ב) רש״י ד״ה דאודי שהודה על חטאו: (ג) ד״ה מן ויאמר וכו׳ העם הזה שחזר אהרן וספר המעשה נקרא מעשה העגל השני הס״ד: (ד) ד״ה וכמריו עליו כצ״ל ותיבת אשר נמחק: (ה) ד״ה בגימ״ל ושי״ן. נ״ב בר גיורתא תרגום ירושלמי הנואף והנואפת גיורא וגיורתא:

הגהות מהר״ב רנשבורג

א] גמ׳ מעשה דוד ואמנון נקרין ולא מתרגמין כצ״ל:

מוסף תוס׳

א. מה שיש אחורי הכיפה מזרח ומערב. חגיגה יא: תוד״ה יכול. ב. [וי״ל ד]פעמים שהקיבוץ מרובה ובית הכנסת שבעירם קטון ומתפללים ברחובה של עיר, ואיכא מאן דמפרש האי ובמעמדות מעמדות של ביכורים שלנין ברחובה של עיר כדתנן בביכורים פ״ג (מ״ב) כיצד מעלין את הביכורים כל העיירות שבמעמד מתכנסות לעירו של מעמד ולנין ברחובה של עיר ולא נכנסין לבתים פי׳ מפני אהל טומאה והואיל ולנין שם מתפללין שם. ר׳ אברהם מן ההר.

רבינו חננאל

מה לפנים קודם נברא העולם ומה לאחור, קמ״ל דלא חיישינן. מעשה לוט ובנותיו נקרא ומיתרגם. מעשה תמר ויהודה נקרא ומיתרגם. מעשה העגל הראשון נקרא ומתרגם. קללות וברכות נקראין ומיתרגמין, ולא יהא אחד מתחיל ואחד גומר אלא המתחיל הוא גומר את כולן. הזהרות ועונשין נקראין ומתרגמין. מעשה אמנון ותמר נקרא ומתרגם, והני מילי דכתיב ביה אמנון סתמא אבל כל היכא דכתיב אמנון בן דוד נקרא ולא מיתרגם. מעשה אבשלום בפילגשי אביו נקרא ומיתרגם. מעשה פילגש בגבעה נקרא ומתרגם. וכל הני כולהו אמרינן עלוהי פשיטא כול׳. הודע את ירושלים נקרא ומתרגם, ומעשה באחד שקראו ואמר לו ר׳ אליעזר צא ובדוק בתועבות אמך. והמרכבה קורין אותה לרבים. מעשה ראובן נקרא ולא מיתרגם ומעשה בר׳ חנניה בן גמליאל שהלך לכבול ועמד וקרא וילך ראובן וגומ׳ ואמר למתורגמן אל תתרגם אלא מן ויהיו בני יעקב ושבחוהו חכמים. מעשה העגל השני נקרא ולא מיתרגם, מן ויאמר משה [אל] (ל)אהרן עד וירא משה את העם. ועוד כתוב נקרא ולא מיתרגם, ויגף ה׳ את העם על אשר וגו׳. תניא לעולם יהא אדם זהיר בתשובותיו, שמתוך תשובה שהשיב אהרן למשה פקרו המינים, שנאמר ואשליכהו באש ויצא העגל הזה. ברכת כהנים נקרא ולא מיתרגם. מאי טעמא, משום ישא ה׳ פניו אליך. ירושלמי לא נקראין, ר׳ בא בעא מר׳ יוסי מאי טעמא, אמר ליה כה תברכו, לברכה ניתנה ולא לקריאה. תוספתא מעשה דוד בבת שבע לא ניקרין ולא מיתרגמין והסופר מלמד כדרכו. תנו רבנן כל המקראות שכתובים לגניי כגון ישגלנה, קורין אותה ישכבנה. וכגון בעפלים, קורין אותם בטחורים. חריונים, קורין אותם הדביונים. וחוריהם, קורין אותם צואתם. ולמחראות, קורין אותן למוצאות. אלו בלשון הקודש הן גניי גדול בלשון הזה, לפיכך משנין אותם שלא להוציא אדם דבר מגונה מפיו. אמר רב נחמן כל ליצנותא אסורה בר מליצנותא דעבודה זרה, [כ]דכתיב כרע בל קרס נבו, וכתיב קרסו כרעו יחדיו וגומ׳. ר׳ ינאי אמר מהכא שנ׳ על כבודו כי גלה ממנו, כלומר עמו של עגל מתאבלין והכומרים שהיו עליו מגילין עכשיו מתעצבין, על כבודו כי גלה, כלומר לקה בכבידו וחלה וגלה הכבד שלו, ניטל כולו, בדרך ליצנות כיון שאינו יכול להועיל ניטל כבידו. שרי למימר לגוי שקליה לעבודה זרה ואנחיה בשת שלך. [פי׳ שת ותחת], כדכתיב וחשופי שת ערות מצרים ופירושו מקום השתנת מי רגלים, ובתחת מקום הצואה. ואמר רב אשי מאן דסני שומעניה, כגון השותה בארבעה מיני זמר וכיוצא בו, כמו שמצינו באלישע אחר שהוציאוהו אלו הדברים לתרבות רעה, ומפורש בחגיגה, וכל שכן בדבר שהוא יתר מזו. שרי לבזוייה בשי״ן וגימ״ל. כלומר מי ששמעו רע, מותר לבזותו בן זונה דגיירא וגיירתי, ונגלו שוליו ונחמסו עקביו. (ופיר׳) [ופ״א] בן שפחה בן גוי. כדגרסינן בסנהדרין כמן קרינא לרשיעא בר צדיקא, רשיעא בר רשיעא כי האי תנא כו׳. [**תוספתא**] ר׳ יהושע בן קרחה אומר וישימם למחראות קורין אותו בכינוי מפני שגניי לעבודה זרה הוא. הכתוב ליחיד אין מכנין אותו ליחיד, כתוב לרבים אין מכנין אותו לרבים. ר׳ יהודה אומר המתרגם פסוק בצורתו הרי זה בדאי והמוסיף הרי זה מגדף. פירוש המתרגם א) השם בצורתו הרי זה בדאי והמוסיף עליו זולתי התרגום שלנו הרי זה מגדף. תורגמן העומד לפני חכם אינו רשאי לא להוסיף ולא לפחות ולא לשנות אלא אם כן הוא אביו או רבו. **ירושלמי** תפלין ומזוזה מי קודם, שמואל אמר מזוזה קודמת שכן נוהגת בשבתות ובימים טובים מה שאין כן בתפילין. רב הונא אמר תפילין קודמין שנוהגין במפרשי ימים והולכי מדברות מה שאין כן במזוזה. מתניתין מסייעא לשמואל תפילה שבלת עושין אותה מזוזה מזוזה שבלת אין עושין אותה תפילה, למה שמעלין בקדש ולא מורידין.

הדרן עלך הקורא

תורה אור השלם

1. בֶּן אָדָם הוֹדַע אֶת יְרוּשָׁלַםִ אֶת תּוֹעֲבֹתֶיהָ: יחזקאל טז ב
2. וַיְהִי בִּשְׁכֹּן יִשְׂרָאֵל בָּאָרֶץ הַהִוא וַיֵּלֶךְ רְאוּבֵן וַיִּשְׁכַּב אֶת בִּלְהָה פִּילֶגֶשׁ אָבִיו וַיִּשְׁמַע יִשְׂרָאֵל וַיִּהְיוּ בְנֵי יַעֲקֹב שְׁנֵים עָשָׂר: בראשית לה כב
3. וַיֹּאמֶר מֹשֶׁה אֶל אַהֲרֹן מֶה עָשָׂה לְךָ הָעָם הַזֶּה כִּי הֵבֵאתָ עָלָיו חֲטָאָה גְדֹלָה: שמות לב כא
4. וַיַּרְא מֹשֶׁה אֶת הָעָם כִּי פָרֻעַ הוּא כִּי פְרָעֹה אַהֲרֹן לְשִׁמְצָה בְּקָמֵיהֶם: שמות לב כה
5. וָאֹמַר לָהֶם לְמִי זָהָב הִתְפָּרָקוּ וַיִּתְּנוּ לִי וָאַשְׁלִכֵהוּ בָאֵשׁ וַיֵּצֵא הָעֵגֶל הַזֶּה: שמות לב כד
6. יִשָּׂא יְיָ פָּנָיו אֵלֶיךָ וְיָשֵׂם לְךָ שָׁלוֹם: במדבר ו כו
7. וַיְהִי אַחֲרֵי כֵן וּלְאַבְשָׁלוֹם בֶּן דָּוִד אָחוֹת יָפָה וּשְׁמָהּ תָּמָר וַיֶּאֱהָבֶהָ אַמְנוֹן בֶּן דָּוִד: שמואל ב יג א
8. אִשָּׁה תְאָרֵשׂ וְאִישׁ אַחֵר יִשְׁכָּבֶנָּה בַּיִת תִּבְנֶה וְלֹא תֵשֵׁב בּוֹ כֶּרֶם תִּטַּע וְלֹא תְחַלְּלֶנּוּ: דברים כח ל
9. יַכְּכָה יְיָ בִּשְׁחִין מִצְרַיִם וּבַטְּחֹרִים וּבַגָּרָב וּבֶחָרֶס אֲשֶׁר לֹא תוּכַל לְהֵרָפֵא: דברים כח כז
10. וַיְהִי רָעָב גָּדוֹל בְּשֹׁמְרוֹן וְהִנֵּה צָרִים עָלֶיהָ עַד הֱיוֹת רֹאשׁ חֲמוֹר בִּשְׁמֹנִים כֶּסֶף וְרֹבַע הַקַּב דִּבְיוֹנִים בַּחֲמִשָּׁה כָסֶף: מלכים ב ו כה
11. וַיֹּאמֶר אֲלֵיהֶם רַבְשָׁקֵה הַעַל אֲדֹנֶיךָ וְאֵלֶיךָ שְׁלָחַנִי אֲדֹנִי לְדַבֵּר אֶת הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה הֲלֹא עַל הָאֲנָשִׁים הַיֹּשְׁבִים עַל הַחֹמָה לֶאֱכֹל אֶת צוֹאָתָם וְלִשְׁתּוֹת אֶת מֵימֵי רַגְלֵיהֶם עִמָּכֶם: מלכים ב יח כז
12. וַיִּתְּצוּ אֵת מַצְּבַת הַבָּעַל וַיִּתְּצוּ אֶת בֵּית הַבַּעַל וַיְשִׂמֻהוּ לְמֹצָאוֹת עַד הַיּוֹם: מלכים ב י כז
13. כָּרַע בֵּל קֹרֵס נְבוֹ הָיוּ עֲצַבֵּיהֶם לַחַיָּה וְלַבְּהֵמָה נְשֻׂאֹתֵיכֶם עֲמוּסוֹת מַשָּׂא לַעֲיֵפָה: ישעיהו מו א
14. קָרְסוּ כָרְעוּ יַחְדָּו לֹא יָכְלוּ מַלֵּט מַשָּׂא וְנַפְשָׁם בַּשְּׁבִי הָלָכָה: ישעיהו מו ב
15. לְעֶגְלוֹת בֵּית אָוֶן יָגוּרוּ שְׁכַן שֹׁמְרוֹן כִּי אָבַל עָלָיו עַמּוֹ וּכְמָרָיו עָלָיו יָגִילוּ עַל כְּבוֹדוֹ כִּי גָלָה מִמֶּנּוּ: הושע י ה

א) עי׳ תוס׳ קדושין דף מ״ט ד״ה המתרגם מש״כ בשם רבינו ז״ל וע״ע בערוך ערך תרגם.

(א) יקחו ספרים לוקחין תורה אבל אם מכרו תורה לא יקחו ספרים ספרים לא יקחו מטפחות מטפחות לא יקחו תיבה תיבה לא יקחו בית הכנסת בית הכנסת לא יקחו את הרחוב וכן במותריהן: **גמ'** בני העיר שמכרו רחובה של עיר אמר רבה בר בר חנה אמר רבי יוחנן זו דברי ר' מנחם בר יוסי סתומתאה אבל חכ"א [א] הרחוב אין בו משום קדושה ור' מנחם בר יוסי מאי טעמיה הואיל והעם מתפללין בו בתעניות ובמעמדות ורבנן ההוא אקראי בעלמא: בית הכנסת לוקחין תיבה: אמר רבי שמואל בר נחמני א"ר יונתן [ב] לא שנו אלא בית הכנסת של כפרים אבל בית הכנסת של כרכין כיון דמעלמא אתו ליה לא מצו מזבני ליה דהוה ליה דרבים אמר רב אשי [ג] האי בי כנישתא דמתא מחסיא אף על גב דמעלמא אתו לה כיון דאדעתא דידי קאתו אי בעינא מזבנינא לה מיתיבי (א) א"ר יהודה מעשה בבית הכנסת של טורסיים שהיה בירושלים שמכרוה לרבי אליעזר ועשה בה כל צרכיו והא התם דכרכים הוה ההיא בי כנישתא זוטי הוה ואינהו עבדוה מיתיבי [1] בבית ארץ אחוזתכם (ג) [ד] אחוזתכם מיטמא בנגעים ואין ירושלים מיטמא בנגעים אמר רבי יהודה אני לא שמעתי אלא מקום מקדש בלבד הא בתי כנסיות ובתי מדרשות מיטמאין אמאי הא דכרכין הוו אימא א"ר יהודה אני לא שמעתי אלא מקום מקודש בלבד במאי קמיפלגי ת"ק סבר (ג) [ה] לא נתחלקה ירושלים לשבטים ורבי יהודה סבר נתחלקה ירושלים לשבטים ובפלוגתא דהני תנאי דתניא [ו] מה היה בחלקו של יהודה הר הבית הלשכות והעזרות ומה היה בחלקו של בנימין אולם והיכל ובית קדשי הקדשים ורצועה היתה יוצאת מחלקו של יהודה ונכנסת בחלקו של בנימין ובה מזבח בנוי והיה בנימין הצדיק מצטער עליה בכל יום לבולעה שנאמר [2] חופף עליו כל היום (ה) לפיכך זכה בנימין ונעשה אושפיזכן לשכינה (י) והאי תנא סבר לא נתחלקה ירושלים לשבטים דתניא (ז) אין משכירים בתים בירושלים מפני שאינן שלהן ר"א (ח) (בר צדוק) אומר אף לא מטות לפיכך עורות קדשים בעלי אושפיזין נוטלין אותן בזרוע אמר אביי ש"מ אורח ארעא למישבק איניש גולפא ומשכא באושפיזיה אמר רבא [ז] לא שנו אלא שלא מכרו שבעה טובי העיר במעמד אנשי העיר אבל מכרו שבעה טובי העיר במעמד אנשי העיר אפילו

למישתא

לוקחין ספרים. נביאים וכתובים: **אבל מכרו תורה כו'.** שמעלין בקדש ולא מורידין. תוספתא(ט) מעלין בקדש דכתיב ויקם משה את המשכן (שמות מ) בצלאל עשה ומשה שהיה גדול ממנו הקימו ולא מורידים דכתיב את מחתות החטאים האלה בנפשותם ועשו אותם רקועי פחים צפוי למזבח כי הקריבום לפני ה' ויקדשו וגו' (במדבר יז) כיון שהוקדשו הוקדשו(י) עד כאן: **וכן במותריהן.** מכרו ספרים ולקחו ממקצת הדמים תורה לא יקחו מן המותר דבר שקדושתו פחותה: **גמ' זו דברי ר' מנחם כו'.** בהדיא אמרינן בתוספתא דמגילה (פ"ב) דהוא אמרה: **הואיל והעם מתפללים בו בתעניות ובמעמדות.** כדתנן במסכת תעניות (דף טו.) עברו אלו ולא נענו מוציאין את התיבה לרחובה של עיר. תוספת'(ט) ובמעמדות (ב) תנן(כ) מתכנסין בעריהן וקורין במעשה בראשית ותניא בגמרא(ל) אנשי מעמד נכנסין לבית הכנסת ויושבין ארבע תעניות בשבת אפשר בית הכנסת היה להם קבוע ברחובה של עיר ומתכנסין שם המעמד כולו כדרך ששנינו בביכורים (פ"ג משנה ב) כל העיירות שבמעמד מתכנסין (מ) לעיירות של מעמד ולנין ברחובה של עיר ולא היו נכנסין לבתים ולנין שם והיה הממונה אומר קומו ונעלה ציון אל ה' אלהינו הא למדת כינוס עיירות ברחוב היתה ואקראי הוי שמעמד (ג) הזה אינו חוזר חלילה עד חצי שנה ובתלמידי רבינו יצחק הלוי מצאתי ° ובמעמדות לא גרסינן ומפרש שלא היתה תפלתן ברחוב עד כאן: **אקראי בעלמא.** אינו תדיר: **לא שנו.** דיכולין למכור בית הכנסת אלא של כפרין: **אבל של כרכין.** הוה להו בתי כנסיות דרבים והכל בעליהן ואין בני העיר לבדם בעלים להם: **טורסיים.** ° צורפי נחושת: **ואין ירושלים מטמאה בנגעים.** דלאו אחוזה היא כדאמרי' לקמן דסבירא ליה להאי תנא לא נתחלקה ירושלים לשבטים ולא נפלה בגורל לא ליהודה ולא לבנימין: **אני לא שמעתי.** שלא יהא מיטמא אלא מקום מקדש בלבד משום דבית של קודש הוא וגבי נגעים ובא אשר לו הבית (ויקרא יד) בעינן אבל ירושלים מיטמא בנגעים דסבר נתחלקה לשבטים ואחוזתכם קרינא ליה. קתני מיהת לרבי יהודה דאית ליה נתחלקה לא שנו אלא מקום מקדש אבל בתי כנסיות ובתי מדרשות שבה (ד) כשאר בתי העיר ואע"ג דשל כרך הוא: **מקודש.** אף בתי כנסיות משמע: **הר הבית.** בכניסתו מצד המזרח. כל מה שיש שם פנוי קרוי הר הבית שאין לה שם אחר: **והלשכות.** שבתוך החיל: **והעזרות.** שלשתן עזרת נשים ועזרת ישראל הן אחת עשרה אמה שישראל רשאין ליכנס לפנים מן השער ואחריהם לצד מערב לעזרת כהנים י"א אמה שבין דריסת רגלי ישראל למזבח החילון: **ומה היה בחלקו של בנימין אולם והיכל** (ה). מצד מערב. עכשיו יותר בנתיים מקום המזבח ל"ב אמה ובין האולם והמזבח כ"ב אמה שלא פירש של מי הוא חזר ופירש רצועה יוצאה כו' לימדך כאן רצועה זו לבדה ליהודה אבל לפונו של מזבח ודרומו ומערבו של בנימין. ובמסכת זבחים(נ) אמרינן שאין ליהודה באותה הרצועה אלא המזרחית מקום היסוד ולכך לא היה יסוד למזרחו של מזבח: **והיה בנימין הצדיק.** צופה ברוח הקדש שכן עתיד להיות ומצטער עליה: **חופף עליו.** אדם המצטער חופף ומתחכך בבגדיו. לשון שפשוף כמו נזיר חופף ומפספס (נזיר דף מב.): **אושפיזכן.** שהיה ארון בחלקו: **והאי תנא סבר כו'.** והיינו תנאי דאמרן לעיל: **אין משכירין.** בעלי בתים את בתיהם לעולי רגלים אלא בחנם נותנין להן ונכנסין לתוכן: **עורות קדשים.** תודה ושלמים שהעורות לבעלים: **גולפא.** קנקן של חרס שנשתמש בו: **ומשכא.** אם שחט בהמה: **לא שנו.** דאין מורידין דמים מקדושתן ° ובית הכנסת (ו) בחשיבותו עומד אף ביד לוקח דומיא דספרים לוקח בהן ס"ת והלה מנהיג ספרים בהוייתן: **אלא שלא מכרו.** הטובים ברשות העם. [אבל אם מכרו וכו'] פקעה קדושה מן החפץ ומן הדמים ומותר לעשות מהן כל רצונם. והיינו דבעא מיניה רבינא מרב אשי על תילא דבי כנישתא(ס) מהו למיזרעה אלמא במכר כל דהו הבית והמעות בקדושתייהו קיימי:

למישתא

כיון דמעלמא קאתו לה. נראה לפרש הכי כיון שרוב בני אדם רגילים ללכת שם להתפלל אף על פי שאין נותנים כלום בבנינו מכל מקום כיון דלדעת אותן רבים נעשה חמורה קדושתו ואינן יכולין למוכרו [א] ועוד יש לפרש [ב] כיון שרבים נותנים בבנינו ובשאר צרכיו [ג] ובסמוך נמי דקאמר רב אשי דאדעתא דידי קאתו היינו ממה שנותנים בו לעשות רצונו [ד]: **ואמאי** והא דכרכים נינהו. משמע דסבירא ליה למקשן דכיון דלא מיזדבני דאין להן ליטמא בנגעים משום דלא מיקרי אחוזתכם וגם לא קרינן ביה אשר לו הבית וקשה [ה] דהא בפ"ק דיומא (דף יא.) מחייב ר"מ בית הכנסת של כרכים במזוזה וגם מוקי ברייתא דהתם דקאמר דבית הכנסת מיטמא בנגעים כוותיה ועוד קשה אמאי נקט של כרכים דהא (ר"מ) (ע) לא מפליג התם בין של כרכים לשל כפרים לענין נגעים ומזוזה ויש לומר דודאי המקשן טעה בתרתי חדא דאין חילוק בין כרכים לשל כפרים כדמסיק התם לרבנן דר"מ דהיינו ר' יהודה וגם טעה בהא דאע"ג דלא מיזדבני יש להן ליטמא בנגעים לרבי מאיר: **ורצועה** יוצאה מחלק יהודה לחלק בנימין ובה היה מזבח בנוי. קשה דהא בפרק איזהו מקומן (זבחים דף נג:) אמר דבקרן דרומית מזרחית לא היה יסוד לפי שלא היה יסוד אלא בחלקו של טורף (ז) בנימין דכתיב בנימין זאב יטרף (בראשית מט) אלמא שכל המזבח בנוי בחלקו של בנימין וי"ל אותו קרן דרומית מזרחית שלא היה בו יסוד שהיה בחלק יהודה [ו] על זה היה מצטער בנימין לבולעה כדי שיהא כל המזבח בחלקו [ז]: **אף** לא המטות. פירש הר"ר יוסף דסבירא ליה דכיון שהקרקע מקום המטות לא היה מיוחד לבעלים לא היה כח בידם להשכירם שכירות שלם [ח] ומכל מקום מחמת מטלטליהם היו נוטלין עורות הקדשים:

אוגורה

מסורת הש"ס

(א) [תוספתא פ"ב], (ב) יומא יב. ב"ק פב:, (ג) [סוטה מה:], (ד) יומא יב. זבחים נג: קיח:, (ה) [עי' סוטה לז.], (ו) [שנאמר ובין כתפיו שכן כל"ל וכן הוא להדיא הגי' ביומ' ובזבחי'], (ז) [תוס' מ"ש פ"א], (ח) [בתוספתא איתא בר' שמעון], (ט) בס"א: תוספת, (י) [וכן איתא בהדיא במנחות לט. ויליף דמעלין מאת מחתות החטאים וכו' ולא מורידין יליף מויקם משה את המשכן וכו' וע"ש בפרש"י ול"ע וכן בשבת כא: כתב רש"י ד"ה מעלין בקדש ואין מורידין מקראי ילפינן לה במנחות פרק שתי הלחם], (כ) [תענית כו.], (ל) [תענית כז:], (מ) [לעיר של ראש המעמד], (נ) [דף נג:], (ס) [ע"ב], (ע) לא מפליג התם ור"ל למסקנא דהתם החילוק הוא בין אית ביה בית דירה או לא ודכפרים ודכרכים שוה לכ"ע ועי' במהרש"א,

הגהות הב"ח

(א) במשנה לוקחין ספרים: (ב) רש"י ד"ה תוספתא ובמעמדות והא דתנן וכו' אפשר דבית הכנסת וכו' נכנסין לבתים ולמשכים היה הממונה כו' כצ"ל ותיבות ולנין שם נמחק ונ"ב פי' כל אנשי העיירות של אנשי מעמד מתכנסין לעיר של ראש המעמד: (ג) בא"ד ואקראי הוה שמעמד הזה. נ"ב [חסר ההתחלה ונשאר זה הלשון] הכא בביכורים דמתכנסין לעיר של מעמד ולנין ברחובה של עיר קמיירי הכא דהיו מתפללין בצבור ברחובה של עיר באותן הימים שהיו לנין שם ואקראי בעלמא הוה פעם אחת בשנה ואפ"ה לר' מנחם יש בהן משום קדושה ולא דמי להא דקאמר לקמן בסוף דף כ"ז אי הכי קדשתינהו לכולהו שבילי דנהרדעא דהתם בהתפלל ביחיד בדין כ"ע מודו דאין בו משום קדושה: (ד) ד"ה אני לא וכו' ובתי מדרשות שבה מטמאין כשאר בתי: (ה) ד"ה ומה היה וכו' אולם והיכל ובית קדשי הקדשים שהוא לצד מערב עכשיו נשאר בנתיים מקום המזבח וכו' באותה הרצועה אלא קרן מזרחית דרומית מקום היסוד: (ו) ד"ה לא שנו וכו' ובית הכנסת בקדושתו עומד וכו' מנהיג ספרים בקדושתן אלא שלא מכרו שבעה הטובים: (ז) תוס' ד"ה ורצועה וכו' של טורף שהוא בנימין:

מוסף רש"י

סתומתאה. עי' רש"י לעיל ג. וכורות ו. **ואין ירושלים מיטמא בנגעים.** שאין אחוזה להם, קסבר לא נתחלקה לשבט יהודה ובנימין אלא כל השבטים שוין בה (יומא יב.). **אני לא שמעתי.** קסבר נתחלקה לשבטים, אלא מקום מקדש בלבד. שכשקנה דוד את גורן מארונה היבוסי גבה הכסף מכל שבט ושבט כדאמרינן בספרי ובשחיטת קדשים (שם). **במאי קמיפלגי.** ר' יהודה ורבנן (שם). **הר הבית הלשכות והעזרות.** לד המזרחי רוחב הר הבית עזרת נשים כולה ועזרת ישראל כולה, וי"א אמה של מקום רגלי דריסת הכהנים להלן מרגלי ישראל ושם המזבח מתחיל משם ולמערב בחלקו של בנימין, אלא שבמקום מושב המזבח יוצאה רצועה מחלקו של יהודה ונכנסה לקרן מזרחית דרומית (שם). **ורצועה היתה יוצאת מחלקו של יהודה.** לדרומו של מזבח, שחלקו של יהודה היה במזרח, כדתניא מה היה בחלקו של יהודה הר הבית (בכניסתו) והלשכות שבו והעזרות, עזרת נשים כולה ועזרת ישראל שנים ועשרים אמה של מקום דריסת רגלי הכהנים ומקום דריסת רגלי ישראל מיקרו עזרות, נמצא חלקו של יהודה במזרח המזבח ובלדו לדרום והמזבח אוכל בחלקו אמה במזרח, אלא שלצד קרן מזרחית לפונית היה כלה חלקו של יהודה, שהיתה אותה אמה ברחוק מן הקרן אמה והרצועה היתה יוצאה בדרום למזבח ונכנסת בחלקו של בנימין, שממקום הדריסה ולמערב היה חלקו של בנימין, אלא שרצועה זו היתה ליהודה באה בתוך חלקו של בנימין בדרומו של מזבח ומזבח אוכל בה אמה, והיא אמה שהיה כניסת היסוד ראוי להיות בה, כדאמר מר (מדות פ"ג מ"א) עלה אמה וכנס אמה זהו יסוד כל אורך כותל מזרחי בעובי אמה היה אוכל חלקו של יהודה וכן כותל דרומי לבד אמה סמוך לקרן דרומית מערבית, ולבד אמה סמוך לקרן מזרחית לפונית (זבחים נג:). **חופף.** כמו נזיר חופף ומפספס, דפרוטי"ר דגרנטו"ר בלע"ז, כאדם המחשב ודואג (שם נד.) כאדם המתחכך מחמת שאינו משיג תאותו (יומא יב.). **אושפיזכן לשכינה.** שהיה הארון נתון בחלקו (שם) שבית קדשי הקדשים בנוי בחלקו (סוטה לז.). **והאי תנא. דלקמן, סבר לא נתחלקה.** והיינו תנאי (יומא יב.). **עורות קדשים.** של שלמי חגיגה ושמחה שעולי רגלים שוחטין ואוכלין שם (שם). **גולפא.** קנקן של חרס, **ומשכא.** עור בהמה שהוא שוחט ואוכל בבית בעל הבית (שם).

עין משפט נר מצוה

ב א מיי' פי"א מהל' תפלה הלכה כא טוש"ע א"ח סי' קנד ס"א:

ג ב מיי' שם הל' טז טוש"ע שם סי' קנג סעיף ז:

ג [מיי' שם הלכה יט טוש"ע שם]:

ד ד מיי' פי"ד מהל' טומאת צרעת הלכה יא ופ"ז מהלכות בית הבחירה הלכה יד:

ה ה מיי' שם ופ"ט מהל' רוצח הלכה ד:

ו ו מיי' פ"ז מהלכות בית הבחירה הל' יד:

ז ז מיי' פי"א מהלכות תפלה הלכה יז טוש"ע א"ח סי' קנג סעיף ז:

תורה אור השלם

1. כִּי תָבֹאוּ אֶל אֶרֶץ כְּנַעַן אֲשֶׁר אֲנִי נֹתֵן לָכֶם לַאֲחֻזָּה וְנָתַתִּי נֶגַע צָרַעַת בְּבֵית אֶרֶץ אֲחֻזַּתְכֶם: ויקרא יד לד
2. לְבִנְיָמִן אָמַר יְדִיד יְיָ יִשְׁכֹּן לָבֶטַח עָלָיו חֹפֵף עָלָיו כָּל הַיּוֹם וּבֵין כְּתֵפָיו שָׁכֵן: דברים לג יב

גליון הש"ס

רש"י ד"ה תוספתא ובמעמדות וכו'. ובמעמדות לא גרסינן בחי' הרמב"ן ב"ב דף עז ד"ה אין אותיות כתב דאשגירות לישנא הוא ולאו דוקא מעמדות: שם ד"ה טורסיים צורפי נחושת. עי' חולין דף נז ע"ב תד"ה מטלית. ע"ז דף יז ע"ב תד"ה רבן: שם ד"ה לא שנו כו' ובהכ"נ בחשיבותו. מבואר דס"ל לרש"י דבלאו מעמד אנשי העיר אין מורידין דמים מקדושתן וגם הבהכ"נ בחשיבותו ובמעמד אנשי העיר בהכ"נ והדמים יוצאים לחולין ותמוה לי מזה דברי רש"י לקמן כו ע"ב ד"ה ורבנן וכו' דכיון דשקיל דמי ומעלה להו בקדושה וכו' וממ"נ אם במכרו במעמד אנשי העיר לא צריך להעלות הדמים בקדושה ואפ"כ הלוקח מה דבעי עביד דהא בהכ"נ יוצא לחולין והמעות מותר אפי' למישתי בי' שכרא ובלא מעמד אנשי העיר אף אם מעלין הדמים בקדושה מ"מ הבהכ"נ בקדושתה קאי ולע"ג:

רבינו חננאל

פרק רביעי

בני העיר שמכרו רחובה של עיר לוקחין בדמים בית הכנסת כו'. אוקימנא לר' מנחם בר' יוסי סתימתאה, דסבר הואיל והעם מתפללין בה בתעניות ובמעמדות יש בה קדושה. אבל חכמים אומרים אקראי בעלמא הוא, הרחוב אין בו משום קדושה. פי' דברי ר' פלוני סתימתאה, זו המשנה אף על פי שהיא סתם משנה, אינה לר' מאיר כדקיימא לן סתם משנה ר' מאיר היא, (א) אלא [לר'] עקיבא היא אי לר' מנחם בר' יוסי היא זו המשנה והיא שנוייה סתם. ולא כל דבריהן של חכמים הללו בכל המשנה סתומין הן, אלא המשניות שהזכירום בלבד. **[פיסקא]** בית הכנסת לוקחין תיבה. אוקימנא בכנסת של כפרים, אבל כנסת של כרכים לא מזדבנא משום שהיא של רבים. אמר רב אשי כנשתא דמתא מחסיא אע"ג דמעלמא קא אתו לה ושל רבים היא, כיון דאדעתא דידי אתו אי בעינא מצינא מזבינא לה. **וכנסת** של טרסיים בירושלים שקנאה ר' אלעזר בן עזריה הם עשאוה לעצמם ולא מסרוה לרבים, לפיכך מכרוה. וכנסת של כרכין אין מוכרין לפי שאינה שלהן, והתניא [אחוזתכם] מטמא בנגעים ואין ירושלים מטמא'ה בנגעים. אמר ר' יהודה אני לא שמעתי שאין מטמא בנגעים אלא בית המקדש. הא בתי כנסיות דירושלים מיטמאין, אמאי והא דכרכים נינהו. **ופרקינן** אימא לא שמעתי אלא מקום מקודש ואפילו בתי כנסיות במשמע. **במאי פליגי,** תנא קמא סבר לא נתחלקה ירושלים לשבטים, ואינה אחוזה לפיכך אינה מטמאה. ור' יהודה סבר נתחלקה ואחוזתם היא, זולתו מקום מקודש. **וכי הני תנאי** מה היה בחלקו של יהודה הר הבית לשכות ועזרות, מה בחלקו של בנימין כו', האי תנא סבר נתחלקה וחלק ליהודה ובנימין היא. **והאי תנא** סבר לא נתחלקה, דתניא אין משכירין בתים בירושלם לפי שאינן שלהן כו'. **אמר אביי** שמע מינה דרך ארץ להניח אכסניי לבעל הבית הקנקן שהיה בו היין ושתאו, והעור של כבש ששחט ואכלו. **אמר רבא** לא שנו, מכרו רחוב לוקחין בדמים בית הכנסת כך וכך וכו', אלא אם לא מכרו שבעה טובי העיר במעמד אנשי העיר. אבל אם מכרו שבעה טובי העיר במעמד אנשי העיר, אפי'

(א) נראה דצ"ל ולא ר"ע היא אלא לר' מנחם בר"י היא וכו'.

מוסף תוס'

א. שעל מנת כן נבנה בית הכנסת זה, שאינו שלהם לבדם, שיהיו הסוחרים והבאים לדון יהיה להם חלק בבית הכנסת, על כן אין כח בבני הכרך למכור דבר שאינו שלהם, והאי בי כנישתא דמתא מחסיא וכו'. נראה שזה בית הכנסת דמתא מחסיא כשנבנה לא היו רגילין בני המקומות לבא שם עד שבא רב אשי וקבע שם בית מדרשו ועל כן היו באים כל העולם שם, ובא רב אשי לאשמיענו שכיון שמתחילה לא הוקדש לרבים כבית הכנסת של כפרים דמי, ואפשר שרב אשי מבני הכפר היה ועל כן קאמר אי בעינא מזבנינא ליה, או רצה לומר אם אייעץ לבני הכפר שימכרוה ידעתי שיעשו ואין איסורא בדבר דככפר דמי. ר"י מלוניל. עיין שו"ת חת"ס חו"מ סי' קכג שכ"ה פי' התוס' ועיין משב"ז או"ח סי' קנג סק"ו ושפ"א לפירוש אחר. ב. המעות מעלמא אתו. האגודה. ג. ושמא אחד יש בסוף העולם שקנה בו וחלקו מעכב, ולפי שבני העולם אינן כפופין לבני העיר הזאת ולא לז' טובי העיר שבה. רשב"א. ולפום זה כל היכא דאתברר שבני הכרך בנאוה משלהם מצו מזבני לה. ריטב"א. ד. ולפי פי' זה נ"ל דהא דאמרינן בסמוך דההוא בי כנישתא זוטא הוה ואינהו עבדוה האי זוטא לאו דוקא אלא אינהו עבדוה דוקא, וא"נ זוטא דוקא כלומר דקטנותה במקום שיש גדולות מוכיח עליה דלאו דרבים דעלמא נינהו, דרבים דאתו לכרכין לבי כנישתא רבה דכולהו עיילי בה בההוא יהבי. רשב"א. ה. דהא בתי כנסיות ובתי מדרשות ואפי' דכרכים אחוזתכם קרינן בהו אלא משום שותפין דליתנהו הכא לא מזדבני. רשב"א. ו. דבה היה יסוד המזבח ראוי לבנות. תוס' הרא"ש. ז. ועל שלא היה לו יסוד כל סביביו. תוס' הרא"ש. ח. לפי שמקום המטות אינו שלהם, ולפ"ז משמע דה"ה שאר תשמישין כעין תיבות. תוס' ישנים יומא יב.

למישתא ביה שיכרא (א) שפיר דמי רבינא הוה ליה ההוא תילא (ב) דבי כנישתא אתא לקמיה דרב אשי ° אמר ליה מהו למיזרעה אמר ליה זיל זבניה משבעה טובי העיר במעמד אנשי העיר וזרעה רמי בר אבא הוה קא בני בי כנישתא הוה ההיא כנישתא עתיקא הוה בעי למיסתריה ולאתויי ליבני וכשורי מינה ועיולי להתם יתיב וקא מיבעיא ליה הא דרב חסדא דאמר רב חסדא א) לא ליסתור בי כנישתא עד דבני בי כנישתא אחריתי התם משום פשיעותא כי האי גוונא מאי אתא לקמיה דרב פפא ב ואסר ליה לקמיה דרב הונא ג) ואסר ליה אמר רבא ג האי בי כנישתא חלופה וזבונה שרי אוגורה ומשכונה אסור מאי טעמא בקדושתה קאי ליבני נמי חלופינהו וזבונינהו שרי אוזופינהו אסור הני מילי בעתיקתא אבל בחדתא לית לן בה ואפילו למאן דאמר ג) הזמנה מילתא היא ה"מ כגון האורג בגד למת אבל הכא ד) כטווי לאריג דמי וליכא למאן דאמר ה) מתנה ° פליגי בה רב אחא ורבינא חד אסר וחד ד שרי מאן דאסר ו) בהאי תפקע קדושתה ומאן דשרי אי לאו דהוה ליה הנאה מיניה לא הוה יהיב ליה הדר הוה ליה מתנה כזביני ת"ר ה תשמישי מצוה נזרקין ו תשמישי קדושה נגנזין ואלו הן תשמישי מצוה סוכה לולב שופר ציצית ואלו הן תשמישי קדושה דלוסקמי ספרים תפילין ומזוזות ותיק של ס"ת ונרתיק של תפילין ורצועותיהן אמר רבא מריש הוה אמינא האי כורסיא תשמיש דתשמיש הוא ושרי כיון דחזינא דמותבי עלויה ס"ת אמינא ז תשמיש קדושה הוא ואסור ואמר רבא מריש הוה אמינא האי פריסא תשמיש דתשמיש הוא כיון דחזינא דעייפי ליה ומנחי סיפרא עלויה אמינא ח תשמיש קדושה הוא ואסור ואמר רבא ט האי תיבותא דאירפט מיעבדה תיבה זוטרתי שרי כורסייא אסיר ואמר רבא האי ז) פריסא דבלה למיעבדיה פריסא לספרי שרי לחומשין אסיר ואמר רבא כ הני ח) זבילי דחומשי וקמטרי דספרי תשמיש קדושה נינהו ונגנזין פשיטא מהו דתימא הני לאו לכבוד עבידן ° לנטורי בעלמא עבידי קמ"ל ההוא בי כנישתא דיהודאי רומאי דהוה פתיח להההוא ט) אידרונא דהוה מחית ביה מת והוו בעו כהני למיעל לצלויי התם אתו אמרו ליה לרבא אמר להו דלו תיבותא אותבוה דהוה ליה כלי עץ העשוי לנחת י) וכלי עץ העשוי לנחת אינו מקבל טומאה מ° וחוצץ בפני הטומאה אמרו ליה רבנן לרבא והא זמנין דמטלטלי ליה כי מנח ספר תורה עלויה והוה ליה מיטלטלא מלא וריקם אי הכי לא אפשר אמר מר זוטרא נ מטפחות ספרים שבלו עושין אותן תכריכין למת מצוה וזו היא גניזתן ואמר רבא ס ספר תורה שבלה גונזין אותו אצל תלמיד חכם ואפילו שונה הלכות אמר רב אחא בר יעקב ע ובכלי חרס שנאמר 1 ונתתם בכלי חרש למען יעמדו ימים רבים כ) (ואמר) רב פפי משמיה ל) דר' פ מבי כנישתא לבי רבנן שרי מבי רבנן לבי כנישתא אסיר ורב פפא משמיה דרבא מתני איפכא אמר רב אחא

כוותיה

רש"י

למישתא ביה שיכרא. לקנות בדמים ולעשות שכר לשתות: **תילא.** כל בית הרוס קרוי תל כמו והיתה תל עולם (דברים יג): **כשורי.** קורות של בית הכנסת ישן היו צריכין לתתן בחדש: **הא דאמר רב חסדא.** בבבא בתרא בהשותפין: **משום פשיעותא.** שמא יפשע (אלא) ויתייאש ולא יבנה אחר: **כי האי גוונא מאי.** שאין סתירתו אלא לבנינו של זה: **חלופי וזבוני.** חלה קדושתו על החילוף או על הדמים והוא יצא מן הקדושה להשתמש בו: **ליבני.** לבינים של בית הכנסת: **בעתיקי.** שנבנו כבר בכותל בית הכנסת (ג) שנפל: **אבל בחדתא.** שנעשה לשם בית הכנסת לית לן בה: **ואפי' למ"ד.** במסכת סנהדרין בפרק נגמר הדין (דף מז:) גבי אורג בגד למת לאסור בהזמנה מ) בתכריכי המת דאסירי בהנאה דגמרינן שם שם מעגלה ערופה כדמפרש התם: **הני מילי באורג בגד למת.** שאינו חסר אלא אריגה וכיון שנארג מיד הוא ראוי לפורשו על המת (ד) אבל לבינים מחוסרים עשייה לבנותן בכותל והלכך בשל לבינים דבית הכנסת הוה ליה כטווי לאריג וליכא למ"ד בכי האי גוונא דהזמנה מילתא היא: **מתנה.** נתנו בני העיר בית הכנסת לתשמישי חול: **ותשמישי מצוה.** דברים שמשמשו בהן מצוה: **דלוסקמי.** כמו אמתחת ושק לשום בו [ספר]: תיק ונרתיק חדא היא אלא שלשון תיק נופל על דבר ארוך ולשון נרתיק נופל על דבר קצר: **כורסיא.** בימה של עץ: **תשמיש דתשמיש.** שפורס מפה עליו ואחר כך נותן ספר תורה עליו: **דמותבי ספר תורה עליה.** בלא מפה: **פריסא.** יריעה שפורסין סביבות הארון מבפנים: **תשמיש דתשמיש הוא.** תשמיש של ארון: **דעייפי ליה.** פעמים שכופלין אותו תחת ס"ת: **דאירפט.** ארון שנתקלקל ונפרד מחבורו. ויש דוגמתו בברייתא ביבמות (דף קב.) מנעל המרופט: **תיבותא זוטרתי.** לעשות תיבה קטנה מן הגדולה הראשונה: **מיעבדא כורסיא.** בימה: **אסור.** שירדה מקדושתה: **פריסא דבלה.** יריעות הארון שבלו: **לחומשין.** יש ספרים שהן עשויין כל חומש לבדו וכולן בגליון: **זבילי.** כמין דלוסקמי: **קמטרא.** ארגז שקורין אשקריניי"ו. והרבה יש בתרגום של יהונתן בן עוזיאל (ה) חבלים חבושים (יחזקאל כז) ארגזים אמליך דזוריתא בקמטרין וכן לאשר על המלתחה לדעל קמטריא (מלכים ב י): **בי כנישתא דרומאי.** אנשי ישראל באו מרומי למחוזא ונתיישבו שם ועשו להם בית הכנסת: **אידרונא.** חדר שמשימין בו מת והיה מונח בו מת עד שלא נקבר: **מחית.** כמו מונח כדמתרגמינן ותנח בגדו אצלה ואחיתתיה (בראשית לט): **בעו כהני למיעל ולצלויי.** בההוא כנישתא אין יכולין ליכנס מפני הטומאה הנכנסת בבית הכנסת דרך הפתח מבית לבית דהכי תנן במסכת אהלות (פ"ג משנה ז): **דלו תיבותא.** הגביהו הארון ממקומו: **כלי עץ העשוי לנחת.** במקום אחד אינו מקבל טומאה דאיתקש כלי עץ לשק לענין טומאה דכתיב וכל כלי עץ או בגד או עור או שק (ויקרא יא) מה שק המיטלטל אף כלי עץ המיטלטל י). כל דבר המקבל טומאה אינו חוצץ בפני הטומאה: **מטפחות ספרים.** אף של ס"ת: **ואפילו שונה הלכות.** כלומר אפילו לא שימש תלמידי חכמים בהש"ס ובגמרא אלא במשניות ובברייתות: **מבי כנישתא לבי רבנן.**

לעשות

תוספות

אוגורה ומשכונה אסור. קשה דהא רבי מאיר לא אסר במתניתין אלא ממכר עולם אבל על תנאי שרי א ומאי שנא ונראה לי דהאי דר"מ שרי למכור על תנאי היינו של רבים לרבים להתפלל שם דאין במכר זה זלזול ב והא דאסרי' הכא משכנתא הוי דיחיד משום זלזול ג:

תשמישי קדושה וכו' נרתק של תפילין ורצועותיהן. מכאן משמע שהדל"ת והיו"ד שבקשר הרצועה אינן אותיות גמורות ד ולא הוי הלכה למשה מסיני כי אם השי"ן שבבתים מדלא קרי הכא לרצועות אלא תשמישי קדושה ה והכי נמי משמע בהקומץ רבה (מנחות דף לה: ושם) דלא קרי להו אלא תשמישי קדושה והכי נמי משמע בפרק שני דשבת (דף כח:) דפריך והאמר אביי שי"ן של תפילין הלכה למשה מסיני ולא פריך כך מן הדל"ת והיו"ד ו ולא קשה מההיא דמנחות (דף לה:) גבי וראו כל עמי הארץ כי שם ה' נקרא עליך ויראו ממך ואמרו אלו תפילין שבראש שיש לפרש הטעם לפי שהן לעולם בגובה של ראש ונראים לעולם שפיר אות אבל אותן של יד אינן נראין ואין בהן אות כדכתיב והיו לך לאות ודרשינן (מנחות דף לז:) ולא לאחרים לאות אבל למה שפרש"י התם דהטעם הוי משום שיש בהן השי"ן והדל"ת דהוי רוב אותיות של שדי לפירוש זה קשה (ו) כדמשמע בכל הני שהבאתי דהיו"ד והדל"ת לא חשיבי אותיות ז ס):

מריש הוה אמינא האי פריסא תשמיש דתשמיש הוא. פי' הקונטרס יריעה שפורסין סביב הארון בתוכו ח וקשה ט שהרי הארון עצמו הוי תשמיש קדושה (ז) ואמר ע) (התם) שאסור לעשות ממנו כורסיא אלמא שהתיבה קדושה יותר מן הפורסין לכך נראה לי שפורסין אותה סביב הארון מבחוץ י:

כוותיה

עין משפט נר מצוה

ח א מיי' פי"א מהל' תפלה הל' יב טוש"ע א"ח סי' קנג סעיף א:
ט ב מיי' שם טוש"ע שם בהג"ה:
י ג ד מיי' שם הלכה כ טוש"ע שם סי' קנג סעיף יא:
יא ה מיי' פ"י מהלכות ס"ת הלכה ד ופ"ג מהל' ציצית הל' ט סמג עשין כה טור ש"ע א"ח סי' כא סעיף א:
יב ו ז ח מיי' פ"י מהל' ס"ת הל' ד טוש"ע א"ח סימן קנד סעיף ג וטור ש"ע י"ד סימן רפב סעיף יב:
יג ט י (מיי' שם טוש"ע א"ח שם סעיף ו וטוש"ע י"ד שם סעיף יג:
יד כ מיי' שם הלכה ד טוש"ע א"ח שם ס"ג וטוש"ע י"ד שם סעיף יב:
טו ל מיי' פ"ג מהלכות כלים הלכה א ופ"ו מהל' טומאת מת הלכה ב:
טז מ מיי' פי"ב מהל' טומאת מת הלכה ב ופי"ג הלכה ג:
יז נ מיי' פ"י מהלכות ס"ת הלכה ג סמג עשין כה טוש"ע א"ח סי' קנד סעיף ד טוש"ע י"ד סי' רפב סעיף יא:
יח ס ע מיי' שם סמג שם טוש"ע א"ח שם סעיף ה וטוש"ע י"ד שם סעיף י:
יט פ מיי' פי"א מהלכות תפלה הל' יד טוש"ע א"ח סימן קנג סעיף א:

תורה אור השלם

1. כֹּה אָמַר יְיָ צְבָאוֹת אֱלֹהֵי יִשְׂרָאֵל לָקוֹחַ אֶת הַסְּפָרִים הָאֵלֶּה אֵת סֵפֶר הַמִּקְנָה הַזֶּה וְאֵת הֶחָתוּם וְאֵת סֵפֶר הַגָּלוּי הַזֶּה וּנְתַתָּם בִּכְלִי חָרֶשׂ לְמַעַן יַעַמְדוּ יָמִים רַבִּים:
ירמיהו לב יד

רבינו חננאל

למישתא בה שיכרא, כלומר להוציא הדמים לחולין, שפיר דמי, הרשות בידו. **רב** אשי אמר ליה לרבינא זיל זבין ההוא תילא דכנשתא משבעה טובי העיר במעמד אנשי העיר, וזרעיה. ר' אמי הוה [בני] בי כנשתא ובעא למיסתר כנשתא עתיקתא ולאיתויי כשורי מינה ולעיולינהו בחדתא דבני. ואסרו ליה רב פפי ורב הונא בר תחליפא. אמר **רבא** בי כנישתא חלופה וזבונה כדאמרן. [מתנה] כזביני דמי ושרי. אבל להשכירה ולמשכנה אסיר, מאי טעמא בקדושתא קיימא וקא משתמשי בקודש. **לבינים** נמי חלופינהו וזבנינהו שרי, אוזופינהו אסיר. **והני** מילי בעתיקתא, שהרסו בית הכנסת והוציאו אותם מן הכתלים, אבל לבנים חדשים שעדיין לא בנאום בכנסת שרי. ואפילו למאן דאמר הזמנה מילתא היא, הני מילי כגון אורג בגד למת דחזי לאישתמושי ביה ואסיר, אבל הני ליבני [כ]מפריש (כ)מטוה לארוג בו דמי, דליכא מאן דאמר (דילמ') [דליבעי] אתנו עלייהו מעיקרא. **תנו רבנן** תשמישי מצוה נזרקין, פי' כיון שנתקיימה המצוה ושלמה, נזרקים. כגון עצי סוכה וארבעת מינים שבלולב ושופר וציצית, אלו וכיוצא בהן אין בהן קדושה. אבל כגון דלוסקומי ספרים, ותפילין ורצועותיהן ונרתיקן, ומזוזות, ותיק של ספר וכיוצא בהן תשמישי קדושה, נגנזין. **וכן כסא** אע"פ שמניחין בו ספר תורה לפרקים, וכן פריסא שכופלין אותה ופורסין עליה ספר תורה או פורסין אותה על ספר תורה, וזבילי דחומשי, וקמטרי דסיפרי, כל אילו תשמישי קדושה הן ונגנזין. **תיבה דאירפט**, פי' [תיבה] שנתחלחלה, כדגרסינן מנעל מרופט, וזקנים מרפטי שפתייהו. מותר לעשות ממנה תיבה קטנה. אבל כסא אסיר דלא מיחדא תשמישיה לספר תורה. **כורסיא** נמי שנשברה מותר לעשות [ממנה כורסיא זוטא, אבל דרגא לכורסיא אסיר. **פירסא** שבלה] מותר לחתוך הבלוי ולעשותו קטן, אבל פריסא לחומשין לא. **אמר רבא** ספר תורה שבלה גונזין אותו בכלי חרש אצל תלמיד חכמים ואפילו שונה הלכות. **מטפחות** ספרים שבלו עושין אותן תכריכין למת מצוה, וזו היא גניזתן. **ההיא כנישתא** דהוה פתוחא לאידרונא דהוה מחית בה מת, בעו כהנים מיעל צלויי בכנשתא התם. אמר להו רבא דלו תיבה אותבוה אבבא, דליהוי כלי עץ העשוי לנחת, כלומר (מת) שאינו מטלטל, וכל כלי עץ העשוי לנחת אינו מקבל טומאה וחוצץ בפני הטומאה. אמרו ליה רבנן והא זימנין דמטלטלין לה כי מנח ספרא עילויה והוה ליה מיטלטל מלא וריקן. אמר להו המטלטל מלא וריקן אינו עשוי לנחת לעולם, וכל דבר שהוא מקבל טומאה אינו חוצץ בפני הטומאה. **בית הכנסת** מותר לעשותו בית המדרש.

מסורת הש"ס

א) בבא בתרא ג., **ב)** בריה דרב יהושע, **ג)** [ברכות כג: סנהדרין מז: מח. מנחות לד:], **ד)** [סנהדרין מח.], **ה)** [ב"מ טז. ע"ש], **ו)** [רב אלפס גרס במאי והרא"ש גרס אמאי], **ז)** [וילון שפורסין לפני התיבה פ"א מטפחת שמכסין בו ס"ת. ערוך], **ח)** [פי' עושין סביב הספר מסגרת של עור לשמור הספר וענין מדור הוא כמו יזבלני אישי. ערוך], **ט)** [עי' בפ' מקץ מג פ"ל תרגום של ויבא החדרה ועאל לאדרון], **י)** [חגיגה כו: יומא כא: מנחות לו:], **כ)** [נ"ל אמר], **ל)** [נ"ל דרבא], **מ)** [נ"ל כתכריכי יעב"ץ], **נ)** [חגיגה כו:], **ס)** [ועי' תוס' ברכות ו. ד"ה אלו כו'], **ע)** [נ"ל הכא],

גליון הש"ס

גמ' **א"ל מהו למזרעיה.** עי' לקמן דף כח ע"ב תד"ה בתי כנסיות וברי"ף ליתא להנך תיבות מהו למזרעיה: **שם פליגי בה רב אחא ורבינא.** עיין ב"מ דף טז ע"א ועיין בר"ש רפ"ב למעשרות: **שם לנטורי בעלמא עבידן.** וכאדרונא דמיא גירסת הרי"ף: **שם וחוצץ בפני הטומאה.** עיין ב"ב דף כ ע"א תד"ה היא גופה:

הגהות הב"ח

(א) גמ' למישתא ביה שיכרא ולמשטח ביה פרי שפיר דמי. נ"ב ס"א ועיין בר"ן: **(ב)** שם ההוא תילא. נ"ב ע"ל בתוס' דף כח ע"ב בד"ה בתי: **(ג)** רש"י ד"ה בעתיקי וכו' ונפל: **(ד)** ד"ה הני מילי וכו' על המת הס"ד ואח"כ מה"ד אבל וכו' והלכך **בשלבנו** לבית הכנסת כצ"ל ותיבת לבינים נמחק: **(ה)** ד"ה קמטרא וכו' בן עוזיאל **בחבלים** חבוסים **וארוזים באמלין** דזוריתא דמחתין בקמטרין: **(ו)** תוס' ד"ה תשמישי וכו' קשה **מדמשמע** בכל הני: **(ז)** ד"ה מריש וכו' תשמיש קדושה **מדאמר רבא תיבותא** שאסור [ל]עשות וכו' יותר מן הפריסא לכך נראה:

לעזי רש"י

אשקריניי"ו [אישקרי"ן]. קופסה (בעיקר לתכשיטים).

מוסף רש"י

משום פשיעותא. דילמא מתרמי אונס ופשעי ולא בנו אחריתי (ב"ב ג:). **כלי עץ העשוי לנחת.** שאינו מטלטל וכלי עץ לענין טומאה הוקש לשק שנאמר מכל כלי עץ או בגד או עור או שק וגו', מה שק מיטלטל מלא וריקן אף כלי עץ מיטלטל מלא וריקן (יומא כא:).

מוסף תוס'

א. ולא אמרינן דבקדושתה קיימה. רשב"א. ב. ולדידיה אין לחוש אי בקדושתיה קאי דהא לדידיה לא שרינן לזבוניה אלא מרבים לרבים ולא מרבים ליחיד וכ"ש לחולין. רשב"א. ג. וא"ת והא רבנן לא פליגי עליה דר' מאיר אלא דתנאי לא מעכב הא אילו רצה למכור על תנאי מוכר ומתנה ואריך, לא היא, דודאי לרבנן בלא תנאי דוקא ובתנאי אסיר משום דהו"ל רבית וצד אחד ברבית וא"נ רבית ע"מ להחזיר לרבנן אסיר וכדאיתא בגמ', והלכך על תנאי לא, וכיון שכן אפשר דבלאו הכין נמי מיסר אסרי מהאי טעמא דבקדושתיה קאי. רשב"א. ד. אין להן דין אותיות. רשב"א. דאין בקשר זה תבנית דל"ת. או"ז הל' תפילין סי' תקס"ו. ה. ולא הן עצמן קדושה. שם. ו. ובשום דוכתא לא קרי להו אלא קשר של תפילין והיינו טעמא שאין דומות אותיות כלל אלא כמין קשר בעלמא. שם. ז. ואע"פ שפירשנו דקשר שברצועות אין זה דל"ת אעפ"כ אין לשנות מקשר זה שאם שינה פסל, דהכי גמיר הלכה למשה מסיני. שם. ח. שהיה בתוך הארון סביב לס"ת. תוס' הרא"ש. ט. דא"כ אינו תשמיש דתשמיש דאדרבה הוא תשמיש קדושה. תוס' הרא"ש. י. וכענין שכתוב (במדבר ד) ופרשו בגד כליל תכלת מלמעלה, ואמרינן בסוטה (לב:) אסור להפשיט את התיבה בציבור. רשב"א.

כוותיה דרב פפי מסתברא דא"ר יהושע בן לוי בהכ"נ מותר לעשותו בית המדרש ש"מ דרש בר קפרא מאי דכתיב [1]וישרף את בית ה' ואת בית המלך ואת כל בתי ירושלם ואת כל בית גדול שרף באש בית ה' זה בהמ"ק בית המלך אלו פלטרין של מלך ואת כל בתי ירושלם כמשמען ואת כל בית גדול שרף באש ר' יוחנן ור' יהושע בן לוי חד אמר מקום שמגדלין בו תורה וחד אמר מקום שמגדלין בו תפלה מ"ד תורה דכתיב [2]ה' חפץ למען צדקו יגדיל תורה ויאדיר ומ"ד תפלה דכתיב [3]ספרה נא הגדולות אשר עשה אלישע ואלישע דעבד ברחמי הוא דעבד תסתיים דר' יהושע בן לוי הוא דאמר מקום שמגדלין בו תורה דאמר ר' יהושע בן לוי בית הכנסת מותר לעשותו בית המדרש ש"מ: אבל מכרו תורה לא יקחו ספרים וכו': איבעיא להו מהו למכור ס"ת ישן ליקח בו חדש כיון דלא מעלי ליה אסור או דלמא כיון דליכא לעלויי עילוייא אחרינא שפיר דמי תא שמע אבל מכרו תורה לא יקחו ספרים ספרים הוא דלא הא תורה בתורה שפיר דמי מתני' דיעבד כי קא מיבעיא לן לכתחלה ת"ש גוללין ס"ת במטפחות חומשין וחומשין במטפחות נביאים וכתובים אבל לא נביאים וכתובים במטפחות חומשין ולא חומשין במטפחות ס"ת קתני מיהת גוללים ס"ת במטפחות חומשין מטפחות חומשין אין מטפחות ס"ת לא אימא סיפא ולא חומשין במטפחות ס"ת הא תורה בתורה ש"ד א)אלא מהא ליכא למישמע מינה תא שמע ב)[א]מניחין ס"ת על גבי תורה ותורה ע"ג חומשין וחומשין ע"ג נביאים וכתובים אבל לא נביאים וכתובים ע"ג חומשין ולא חומשין על גבי תורה הנחה קאמרת שאני הנחה דלא אפשר דאי לא תימא הכי מיכרך היכי כרכינן והא קא יתיב דפא אחבריה אלא כיון דלא אפשר שרי הכא נמי כיון דלא אפשר שרי ת"ש דאמר רבה בר בר חנה א"ר יוחנן משום רשב"ג לא ימכור אדם ס"ת ישן ליקח בו חדש התם משום פשיעותא כי קאמרינן כגון דכתיב ומנח לאיפרוקי מאי ת"ש דא"ר יוחנן משום ר"מ ג)[ב]אין מוכרין ס"ת °אלא ד)ללמוד תורה ולישא אשה ש"מ תורה בתורה שפיר דמי דלמא שאני למוד ה)שהלמוד מביא לידי מעשה °אשה נמי [4]לא תהו בראה לשבת יצרה [ג]אבל תורה בתורה לא ת"ר לא ימכור אדם ס"ת אע"פ שאינו צריך לו יתר על כן ארשב"ג ו)[ד]אפי' אין לו מה יאכל ז)ומכר ס"ת או בתו אינו רואה סימן ברכה לעולם: וכן במותריהן: אמר רבא [ה]ל"ש אלא שמכרו והותירו אבל גבו והותירו מותר איתיביה אביי בד"א שלא התנו אבל התנו אפילו לדוכסוסיא מותר ה"ד אילימא שמכרו והותירו כי התנו מאי הוי אלא שגבו והותירו טעמא דהתנו הא לא התנו לא לעולם שמכרו והותירו וה"ק [ו]בד"א שלא התנו שבעה טובי העיר במעמד אנשי העיר אבל התנו שבעה טובי העיר במעמד אנשי העיר אפילו לדוכסוסיא נמי מותר א"ל אביי לההוא מרבנן דהוה מסדר מתניתא קמיה דרב ששת מי שמיע לך מרב ששת מאי דוכסוסיא אמר ליה הכי אמר רב ששת פרשא דמתא אמר אביי הלכך האי צורבא מרבנן דשמע ליה מילתא ולא ידע פירושא לישיילה קמיה רבנן דשכיח קמיה רבנן דלא אפשר דלא שמיע ליה מן גברא רבה אמר רבי יוחנן משום ר"מ [ז]בני העיר שהלכו לעיר אחרת ופסקו עליהן צדקה נותנין וכשהן באין מביאין אותה עמהן ומפרנסין בה עניי עירן תניא נמי הכי בני העיר שהלכו לעיר אחרת ופסקו עליהן צדקה נותנין וכשהן באין מביאין אותה עמהן [ח]ויחיד שהלך לעיר אחרת ופסקו עליו צדקה תנתן לעניי אותה העיר ר"ה גזר תעניתא על לגביה רב חנה בר חנילאי וכל בני מתיה רמו עלייהו צדקה ויהבו כי בעו למיתי אמרו ליה נותבה לן מר וניזול ונפרנס בה עניי מאתין אמר להו תנינא [ט]בד"א בשאין שם

חבר

לעשות מבית הכנסת בית המדרש: **וישרף את בית ה' ואת כל בית גדול.** בנבוזראדן כתיב: **תסתיים.** יש סימן: **מותר לעשות בית המדרש.** אלמא בית המדרש הוי בית גדול: **דיעבד.** שמכרוהו כבר כדקתני מכרו תורה ומשום הכי מותר ליקח בדמיו ספר תורה שאם לאו מה יקחו מהם כי קא מיבעיא לן למכור לכתחילה לכך: **חומשין.** ספר תורה שאין בו אלא חומש אחד: **אבל לא נביאים וכתובים במטפחות ספר תורה.** שמוריד המטפחות מקדושתן: **במטפחות של חומשין.** דקא מעלי להו למטפחות: **אבל במטפחות ספר תורה לא.** אלמא אין משנין לכיוצא בה אלא למעלה הימנה: **אימא סיפא ולא חומשין במטפחות של ספר תורה.** דהא ירידה היא: **וקא מותיב דפא אחבריה.** דף נגלל על חבירו: **משום פשיעותא.** שמא משימכור שוב לא יקנה ומתוך כך יפסדו הדמים: **כי קאמרינן דמנח לאיפרוקי.** שכתוב כבר החדש בבית הסופר ואינו מעוכב אלא לתת לו דמים: **אלא ללמוד תורה.** להתפרנס בו כשלומד תורה. וקס"ד דה"ה לקנות ספר תורה: **שאינו צריך לו.** שיש לו אחר: **אינו רואה סימן ברכה לעולם.** באותן הדמים: **שמכרו והותירו.** מכרו אחד מן הקדושות הללו ולקחו ממקצת הדמים קדושה מעולה והותירו מהן: **אבל גבו.** מעות מן הצבור לצורך ספר תורה וקנאוהו ונותר בידן מן הדמים מותר להורידן שהרי עדיין לא באו לשימוש קדושה חמורה: **שלא התנו.** על מנת לעשות רצונו מן הדמים: **לדוכסוסיא.** מפרש לקמן: **כי התנו מאי הוי.** הא דמי קדושה הן: **וטעמא דהתנו.** כשגבו לעשות רצונו וחפצנו ממותר הדמים: **פרשא דמתא.** בני העיר שוכרין אדם רוכב סוס שיהא להן מזומן לשולחו בשליחות למושל העיר כשיצטרכו: **נותנין.** אותה לגבאי אותה העיר כדי שלא יחשדום בפוסקים ואינן נותנין: **וכשהן באים.** וחוזרים למקומן תובעים אותן מן הגבאים ומפרנסין בה עניי עירן:

חבר

כוותיה דרב פפי מסתברא. מהכא משמע דהלכה כר' יהושע בן לוי לגבי דר' יוחנן מדמייתי ראיה דהלכה כרב פפי משום דרבי יהושע בן לוי קאי כוותיה אע"ג דרבי יוחנן פליג עליה [א] ח): **אבל** התנו ז' טובי העיר במעמד כו'. קשה דכיון שהתנו ז' טובי העיר במעמד אנשי העיר למה לי להותירו ואמאי נקטיה והא אפי' בכל הדמים יכולין הן לעשות מה שירצו כדאמר לעיל אפילו למישתי ביה שיכרא ופרש"י לקנות מן הדמים שכר לשתות ויש לומר דנקט והותירו לאשמועינן דאף במותר בעי תנאי דסלקא דעתך דאם קנו מן הדמים דבר קדושה והותירו דמותר לעשות מן המותר כל מה שירצו אפילו בלא תנאי קמ"ל דלא:

רבי

מסורת הש"ס

א) [ברכות כה. וש"נ ועי' נדרים עב.], ב) [תוספ' פ"ג], ג) [ב"ב קנא.], ד) [עי' תוס' ב"ב ח: ד"ה פדיון], ה) קדושין ד' מ: [ב"ק יז.], ו) מס' ד"א רבה פי"א, ז) נ"א והמוכר [נ"ל ומוכר וכ"א בשאלתות פרשה נח סי' ה], ח) [וע"ע תוס' חולין נז. ד"ה אמר רבא וכו' שר"ת עצמו שכתב זה לראייה חזר מזה ע"ש פירושו בסוגיא דהכא וע' תוס' עירובין סה: ד"ה איקלעו],

◆

תורה אור השלם

1. וַיִּשְׂרֹף אֶת בֵּית יְיָ וְאֶת בֵּית הַמֶּלֶךְ וְאֵת כָּל בָּתֵּי יְרוּשָׁלַם וְאֶת כָּל בֵּית גָּדוֹל שָׂרַף בָּאֵשׁ: מלכים ב כה ט
2. יְיָ חָפֵץ לְמַעַן צִדְקוֹ יַגְדִּיל תּוֹרָה וְיַאְדִּיר: ישעיהו מב כא
3. וְהַמֶּלֶךְ מְדַבֵּר אֶל גֵּחֲזִי נַעַר אִישׁ הָאֱלֹהִים לֵאמֹר סַפְּרָה נָּא לִי אֵת כָּל הַגְּדֹלוֹת אֲשֶׁר עָשָׂה אֱלִישָׁע: מלכים ב ח ד
4. כִּי כֹה אָמַר יְיָ בּוֹרֵא הַשָּׁמַיִם הוּא הָאֱלֹהִים יֹצֵר הָאָרֶץ וְעֹשָׂהּ הוּא כוֹנְנָהּ לֹא תֹהוּ בְרָאָהּ לָשֶׁבֶת יְצָרָהּ אֲנִי יְיָ וְאֵין עוֹד: ישעיהו מה יח

◆

גליון הש"ס

גמ' **אלא** ללמוד תורה. ע' ב"ב דף ח ע"ב תד"ה פדיון שבוים ע"ז דף יג ע"א תד"ה ללמוד תורה: **שם אשה נמי.** ע' ב"ב ד' יג ע"א תד"ה שנא'. ובחגיגה ד' ב ע"ב תד"ה לא תהו ובגיטין ד' מא ע"ב תד"ה לא תהו:

◆

מוסף רש"י

אלא מהא ליכא למישמע מינה. דודאי מתני' לאו כולה דוקא, אלא חדא מינייהו דוקא, או רישא או סיפא, ותנא אידך אטו ההוא ולא ידעינן הי מינייהו דוקא דנגמר מיניה (שבת קכא.).

◆

מוסף תוס'

א. ור"ת היה דוחה זה ואומר דאף ר' יוחנן מודה כמו כן דבית הכנסת מותר לעשותו בית המדרש. תוס' הרא"ש. דהא דפליג ר' יוחנן (התם) דקאמר את הבית הגדול בית שמגדלין בו תפלה. אף שמגדלין בו תפלה קאמר, להכי מייתי מר' יהושע בן לוי דלרב פפא דאמר איפכא לא הוי לא כריב"ל ולא כר' יוחנן, ומ"מ יש ראיה דבספר תנאים ואמוראים פוסק הלכה כריב"ל בכל מקום. חולין נז. תוד"ה אמר.

עין משפט נר מצוה

כ א מיי' פ"י מהל' ס"ת הל' ה טוש"ע י"ד סי' רפב סעיף יט:

כא ב ג ד מיי' שם הלכה ב טוש"ע יו"ד סימן ער סעיף א טוש"ע א"ה סימן א סעיף ב:

כב ה ו מיי' פי"א מהל' תפלה הלכ' טו יח טור ש"ע א"ח סימן קנג סעיף ה:

כג ז ח ט מיי' פ"ז מהל' מתנות עניים הלכה יד טוש"ע י"ד סימן רנו סעיף ו:

◆

רבינו חננאל

כתיב ואת [כל] בית גדול שרף באש, ר' יהושע בן לוי אמר בית המדרש הוא, מקום שמגדלין בו תורה, כדכתיב יגדיל תורה ויאדיר. ור' יוחנן אמר בית הכנסת, מקום שמגדלין בו תפילה. **פיסקא אבל (מקום) אם מכרו תורה לא יקחו ספרים.** איבעיא [להו] מהו למכור ספר תורה ישן וליקח בדמיו חדש. ודייקינן ממתניתין דקתני אם מכרו תורה לא יקחו ספרים, הא תורה א) דיעבד שרי. **ומיבעיא** לן לכתחילה מאי. **ואתינן** למיפשטה מיהא דתניא גוללין ספר תורה במטפחות חומשין וחומשין במטפחות נביאים וכתובים כו'. **ואסיקנא** ליכא למשמע מינה. **ת"ש** מניחין תורה על גבי תורה ותורה על גבי חומשין כו'. **ודחינן** שני הנחה דלא איפשר, כמה דלא איפשר למיכרכיה ולא ליתב דפא אחבריה. אלא כשם שכורכין דפא אחבריה, כך מניחין תורה על גבי תורה. **ת"ש** מיהא אין מוכרין ספר תורה אפי' ישן ליקח בו חדש. **ודחינן** התם משום פשיעה שמא ימכר הישן ולא יזדמן לו ליקנות חדש, כי קא מיבעיא לן דמנח ספר תורה לימכר, מהו לימכור ישן ולקנות מיד זה חדש. **ת"ש** אין מוכרין ספר תורה אלא ללמוד תורה ולישא אשה. ש"מ תורה בתורה שרי. **ודחינן** שני תלמוד תורה דאמר מר גדול תלמוד שהתלמוד מביא לידי מעשה. ולא איפשיט בהדיא. אין מוכרין ספר תורה לכתחילה. **ת"ר** לא ימכור אדם ספר תורה אע"פ שאין צריך לו. יתר על כן אמר רבן שמעון בן גמליאל אפילו אין לו מה יאכל ומכר ספר תורה או בתו, אינו רואה סימן ברכה לעולם. **פיסקא** מכרו בית הכנסת לא יקחו רחוב וכן במותריהן. אמר רבה לא שנו שאם מכרו רחוב יקחו בדמים בית הכנסת וכן במותריהן, כלומר אם מכרו רחוב וקנו כנסת ונשארו מן הדמים לא יקנו אלא כנסת וכן כל השנוים במשנתינו. לא שנו אלא אם מכרו והותירו, אבל אם גבו מעות ליקנות בית הכנסת וקנו בית הכנסת והותירו מן המעות, מותר להן ליקנות מה שיירצו. (קתני מיהא אם מכרו רחוב לא יקחו אלא בית הכנסת וכו'). ומותבינן עליה מיהא, במה דברים אמורים שלא התנו. **ואוקימנה** הכי, במה דברים אמורים שלא התנו בשעה שמכרו, אבל אם התנו מעיקרא, כלומר בשעה שמכרו, שבעה טובי העיר במעמד אנשי העיר, אפי' לדוכססיא, שהוא פרשא דמתא, שרי. **אמר ר' יוחנן** בני העיר שהלכו לעיר אחרת ופסקו עליהן צדקה, נותנין, וכשבאין מביאין אותה עמהן ומפרנסין בה עניי עירם. אבל יחיד שהלך לעיר אחרת ופסקו עליו צדקה, תנתן לעניי אותה העיר. **רב הונא** גזר תעניתא, עול לגביה רב הונא בר חנילאי וכל בני מאתיה, רמו עליה[ו] צדקה ויהבו. כדבעי למיהדר, אמרו ליה ליהב לן מר וכו' עד במה דברים אמורים שאין שם

א) נ"ל בתורה ש"ד מתני' דיעבד וכו'.